

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Gelis 09.03.2022
Published /Yayınlanma 31.05.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Sosar, M., Ertaş, A., Aruser, S., Sarıkuş, S., Hasar, Y. & Özdemir, B. (2022). Öğretmen anılarında değerler eğitiminin incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(83), 1085-1095.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3092>

Mehmet SOSAR
<https://orcid.org/0000-0002-9436-8986>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Abdullah ERTAŞ
<https://orcid.org/0000-0001-9613-1547>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Serdar ARUSER
<https://orcid.org/0000-0001-9303-3837>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Süheyla SARIKUŞ
<https://orcid.org/0000-0001-6759-9140>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Yunus HASAR
<https://orcid.org/0000-0002-2041-2825>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Behçet ÖZDEMİR
<https://orcid.org/0000-0003-4214-6051>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

ÖĞRETMEN ANILARINDA DEĞERLER EĞİTİMİNİN İNCELENMESİ ANALYSING OF VALUE EDUCATION IN TEACHERS' MEMORIES

ÖZET

Bu çalışmada öğretmenlerin öğrencilik yaşamlarında değerler eğitimiyle ilgili öğrenme, gözlem ve deneyimleri analiz edilmeye çalışılmaktadır. Öğretmen anılarında değerler eğitiminin neler olduğu, nasıl kazandırıldığı, kazandırma yöntemlerinin ne olduğu, uygulamaya nasıl yansıdığı ve öğretmenlerin mesleki yaşantılarına nasıl etki ettiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, çözümlemeler durum çalışması deseni ile yapılmıştır. Amaçlı örneklem tekniği kullanılarak katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Diyarbakır il merkezindeki beş farklı okulda görev yapan 60 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen veriler öğretmenlerin kendi öğrencilik dönemlerinde sevgi, saygı, yardımseverlik gibi değerlerle yoğunluklu bir şekilde etkileşim halinde oldukları ve yine bu dönemde öğretmenlerinin, değerlerini içselleştirmeye çalışırken bizzat kendi yaşam biçimleriyle model oldukları ya da anlatım yoluyla bunu sık bir şekilde işlediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilik ve yetişkinlik sürecinde değer eğitiminin kendi yaşamlarında bir öğrenme biçimine dönüştüğü tespit edilirken toplumsallaşma sürecinde de önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değer Eğitimi, Öğretmen Anıları, Öğrenme.

ABSTRACT

This study it was tried to analyze the learning observation and experiences of teacher-related to values education in their student life. It aimed to indicate what value education is in teachers' memories, how it was gained, what the methods of teaching are, how it is reflected in practice, and how it affects teachers' professional lives. The qualitative research method was used in the study and analyses were made by the case study method. The participants were reached by purposive sampling method. There are 60 teachers from different five schools in the center of Diyarbakır in the educational year 2021-2022. It's obtained in the study that teachers have experienced intense values such as love, respect, and benevolence in their students' lives. Also, teachers stated that while training to internalize values, they became models with their own lifestyles or they thought this in their lessons by explaining frequently. It has been determined that values education has turned into a learning style in their own lives in the process of studentship and adulthood and it has an important place in the process of socialization.

Keywords: Value, Value Education, Teacher's Memories, Learning.

1. GİRİŞ

Okul toplumsal yaşamdaki en dinamik öğrenme mekânlarından biridir. Bireyin temel beceriler kazanmaya başladığı ve yaşamsal pratikleri ilk deneyimlediği aile kurumundan sonra yeni ve heterojen bir sosyalleşme alanı olan okullar, temel eğitsel kazanımlarla birlikte gündelik yaşama dair oldukça önemli bir etki alanına sahiptir. Toplumun gerek rasyonel hedeflerinin bir uygulama alanı olarak ve gerekse de ahlaklı, erdemli birey yetiştirme amacının bir arada ve uyum içerisinde yürütüldüğü sistematik bir yapıdır.

Eğitim sürecini tek başına biçimsel bir öğrenme alanı olarak tanımlamaya çalışmak neredeyse tüm toplumlarda eksik ya da yetersiz bir kavramsallaştırma olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar eğitim kavramı, kurumsal bir yapı olarak okullardaki biçimlendirme süreci olarak ele alınsa da bununla birlikte bireyi sınavan, sosyalleştiren ve değerlerle zenginleştiren bir işlevi de bulunmaktadır.

Okulda ve toplumda bir aktör olarak etkin role sahip olan öğretmen, öğrenme sürecinin kuşkusuz en önemli öznesidir. Ailenin duygusal, geleneksel ya da diğer alışkanlıklarıyla beslenen çocuk, toplumsallaşma sürecinde ilk tanışıklığını okuldaki öğretmeniyle yaşamaktadır. Eğitim politikası olarak çocuğa sunulan ve çoğu zaman temel akademik beceriler etrafında şekillenen eğitim süreci aynı zamanda iyiyi, kötüyü, doğruyu ve yanlış ayırt etme ya da merhamet, iyilik, sevgi, yardımseverlik gibi değerlerinde doğrudan/dolaylı olarak çocuğa sunulduğu bir alan haline gelmektedir.

Eğitim ve öğretim sürecinde belirtilen hedeflere göre birey yetiştirilir. Bilgi tutum ve davranışlar bu süreçte kazanılır ve karakter oluşturulur. Olumlu ve istendik yönde karakteri gelişen birey topluma katkı sağlar. Değerler bunu gerçekleştirmek için öğrenciye kazandırılmaktadır (Kulaksızoğlu, 2006). Öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin olumlu ve etkili olmasının öğrenci davranışları üzerinde etkisi büyüktür. Öğretmenin iletişim becerisinin nitelikli olması ve bu konudaki kabiliyeti öğrencinin davranış kazanımında etkilidir. İletişim kanallarının açık olması ve nitelikli olması, fikirlerin ifade edilmesine ve rahatça fikir alışverişinin yapılmasına önemli katkılar sunmaktadır (Gürsel, 2005; 132). Bir tarafta eğitim müfredatının rasyonel hedefleri bir içerik ve ürüne dönüşürken beraberinde toplumsal yaşamın kodlarına uygun ve değerler eğitimiyle paralel bir şekilde yürütülen dinamik bir süreç haline alabilmektedir.

Eğitimin temel politikasına işlerlik kazandıran okullarda öğretmenler tarafından verilen kurumsal hedeflerle birlikte toplumsal ahlak normlarıyla şekillenen değerler eğitiminin de verilmesinin öğrencilerin yaşamlarının neredeyse tamamına yayılan bir etki gücü bulunmaktadır. Bu çalışma öğretmenlerin öğrencilik dönemlerindeki anılarına dönüşen ve yaşamlarına yayılan değerler eğitiminin rolünü, bunu öğrenme biçimlerini, meslek seçimlerindeki etkisini ya da bir birey olarak yaşamlarındaki payını incelemeye çalışmaktadır.

2. EĞİTİM SÜRECİNDE TAMAMLAYICI BİR UNSUR OLARAK “DEĞER”

Eğitimin nihai amacı tam anlamıyla yeteneklerini üst düzeyde kullanabilen ahlaklı insan yetiştirmektir. Aklını kullanabilen, bilgili ve maneviyatı güçlü olması hedeflenmektedir. Sahip olduğu zekâ ve bilgisini toplumsal fayda için kullanabilen insanlar içinde bulunduğu topluma ve neticede dünyaya faydalı olabilmektedir. Bundan dolayı okullarda değer ve ahlak eğitimi gittikçe daha çok önemli hale gelmektedir (Lickona,1992).

Bireyin toplumsallaşması ya da beşeri bir kimliğe dönüşebilmesi çoğu zaman doğumdan ölüme kadar yayılan bütünlüklü bir sürece yayılmaktadır. Kişinin ailesiyle başlayıp eğitim kurumlarında sistematik bir kimliğe bürünen ve sonrasında da yaşamsal deneyim ve pratiklerle içselleşen öğrenme çok yönlü bir etkileşimle gerçekleşmektedir. Bu açıdan bireyin kimlik kazanma ve eğitilme süreci bir taraftan akademik inşa alanıyla kuşatılması gerekirken öte yanda duyuşsal alanı besleyen değerler eğitimiyle zenginleştirilmelidir.

Değerlerin bireye aktarılmasında okuldan önce aile kurumu önem arz etmektedir. İlk olarak bireyin değer kavramıyla tanıştığı ailede iyi, doğru, güzel ve önemli şeylerin öğrenilmesi söz konusudur. Öğrenilen davranış kalıpları içselleştirilerek alışkanlık haline getirilir. Birey öğrendiği değerleri ileriki yaşantılarında yol gösterici olarak kullanmaktadır. Aile içinde anne ve baba davranışları ile toplum davranışları değer oluşturmada uyumlu olmak zorundadır. Zıtlık ve çelişkilerle sunulan doğrudan veya dolaylı değer aktarımı etkisini azaltmaktadır. Aile yapısındaki değişiklikler “annenin çalışma hayatına girmesi” değerlerin öğretilmesinde sıkıntıların oluşmasına sebep olmaktadır. Çocuğun annenin yanında olmaması kreş, anaokulu gibi eğitim kurumlarında zamanını geçiriyor olması değer aktarımını bu kurumlara yükler hale getirmiştir (Hökelekli, 2013; Köylü, 2016).

Toplumun sağlığı güvenliği rahatı ve bütünlüğü açısından değerlerin öğretilmesi son derece önemlidir. Suç oranlarının artması veya azalması değerlerin ne derece içselleştiği ile orantılıdır. Aile ve okullarda hakkıyla verilen değerler, karakterli ve nitelikli bireylerin yetişmesini sağlar. Yeni nesile aktarılan toplumsal ve ahlaki değerler, o toplumda huzuru sağlayacağı gibi kaynaşma birlik beraberlik ve ilerlemeyi de beraberinde getirecektir (Akkirpik, 2007). Eğitimle ilgili yapılan birçok araştırma bu yapılandırma sürecinde öğretmenin rolünün çok önemli ve merkezi bir yerde konumlandığını göstermektedir. Eğitim müfredatıyla birlikte kimlik ve kişiliğin geliştirilmesine sunduğu katkıyla da öğretmenin etkin ve elzem bir role sahip olduğu görülmektedir.

Bireylerin öğrenme süreçlerinde duyuşsal alan son derece önemlidir. Bu alan ihmal edildiğinde öğrenmede çeşitli sıkıntılar baş gösterir. Duyularımız tutumlarımız ve değerlerimizin olduğu duyuşsal alanımız birey ve toplum için önemlidir. Değer aktarmada duyuşsal alana hitap edilmesi değerlerin kazanılması sürecinde önemli etkindir (Agge ve Caldwell, 1999; Bacanlı, 2002; Doğanay,2006). Değerler eğitiminin okullarda verilmesinin öneminin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Öğretmenin sadece akademik bilgi vermekle kalmadığı aynı zamanda neyin iyi, doğru ve güzel olduğu ile ilgili bilgiler vermesi gerektiği de unutulmamalıdır. İyi ve kötüyü ayırmada ve vicdanlı bireyler yetiştirmede öğretmen, tutum ve davranışlarıyla model olarak kendi pratiklerini yansıtabilmektedir. Değerler hakkında açıklayıcı bilgiler, örneklemeler ve uygulamalar ile değeri aktaran öğretmenler, hangi değere neden ihtiyaç duyulduğu ile ilgili gerekçelendirmeler yapıp içselleşmesine de katkı sunmaktadırlar (Halstead ve Taylor, 2000).

Bununla birlikte okullarda değerler eğitiminin verilmesi önemli olsa da tek başına yetersiz olduğu unutulmamalıdır. Ailede ahlaklı ve karakterli birey olması için verilen değerler, sonraki yaşantısında değerlerin yerleşmesi açısından önemlidir. Duyusal alanı ihmal edilmemiş ve erken başlanmış değer eğitimiyle birey kendisiyle birlikte toplumsal yaşamda da faydalı ve sağlıklı davranışlar sergilemektedir (Aydın, 2011). Özellikle okullarda verilen değerler eğitiminde teorik alanla birlikte bir icracı olarak öğretmenin kendi eylemleriyle, tutum ve davranışlarıyla bu alanı kuşatması gerekmektedir. Dolayısıyla değerler eğitiminin başarıya ulaşmasında temel unsurlardan biri öğretmenin rolüdür. Öğretmenlerin sorumluluğu altında olan öğrencilerinin davranışlarını denetlemesi ve kontrol etmesi gerekir. Sınıfta iyi ile kötünün ayırımı yapmayı öğrenciye göstermek yine öğretmenin sorumluluğundadır.

Bireyin gelişiminde okulun önemi oldukça büyüktür. Sadece birey değil toplumun ihyası ve ıslahı için okullar tartışmasız çok kıymetlidir. Eğitim- öğretim felsefesinin ve amaçlarının bu yönde şekillenmesi gerekmektedir. Nihai noktada iyi ve faydalı bireyler yetiştirme gayesinde olan okulların bireyi tümünden geliştirmesi gerekir. Zihinsel, fiziksel, ruhsal ve manevi dünyasıyla bir bütün olan bireyin tüm yönlerini geliştirmesi hedeflenmelidir. Manevi dünyasını besleyen geliştiren değerlerin akademik ve zihni gelişimin gerisinde kalmaması gerekir. Verilen nitelikli değerler eğitimi, bireyi ve toplumu olumlu yönde şekillendirmektedir (Ada ve Akan, 2007).

Gerek sınıf ve gerekse de okul içerisinde kurulacak etkili ve samimi bir öğrenci-öğretmen etkileşimi, okulun genel anlamda hem eğitim hem de öğretim boyutuyla gelişmesini

sağlayacaktır. Sosyo- ekonomik anlamda gelir seviyesi düşük ailelerden ve yerlerden gelen öğrencilerin bile etkili bir öğretmen-öğrenci etkileşimi ile başarılı olabildiği araştırmalarda görülmektedir. Sınıf ve okul içinde bu ilişkilerin artırılmasının ve geliştirilmesinin öğrencinin başarısına, okula bağlılığına, öğrencilerin sosyal, psikolojik ve duygusal açılardan gelişmelerine önemli katkılar sağladığı görülmektedir.

Okuldaki öğretmen-öğrenci arasındaki sıkı ve dinamik etkileşimin sınıfta ve okulun genelinde disiplin sorunlarını azaltacağı ve öğrencilerde okula, öğretmene ve dolayısıyla derse karşı bir güdülenme oluşturacağı bilinmektedir. Bu bakımdan, öğretmenlerin öncelikli olarak, sınıf-içi ilişkilerde öğrencileri güdüler bir rol oynamaları; öğrencilerin kendilerine olan özgüvenini artıracak ve kısa vadede ders ve okul süreçlerinde daha fazla inisiyatif alarak, kendisini daha iyi ifade etmesine yardımcı olacaktır.

Değer öğretiminin nasıl olmasıyla ilgili yaklaşımlar çeşitlilik arz etmektedir. Ancak en etkili olanı örtük olarak yer alması şeklinde öne çıkmaktadır. Ahlaki açıdan karakter eğitimi ve vatandaşlık eğitimi şeklinde programlarda yer alabildiği gibi öğretmenlerin mesajları, okulun koşulları, kuralları, düzeni vb. örtük olarak da değerler eğitimi verilmektedir. Koridorda, teneffüs saatlerinde, sınıfta, bahçede ya da kantin gibi alanlarda bile okulun değer öğretimi örtük olarak kendini gösterebilmektedir (Akbaş, 2008; Kelly, 2004). Değerler eğitiminde okulun öneminin ve sorumluluğunun fark edildiği günümüzde öğretmenlerin anılarında değerler eğitimi çalışmasının ilgili alana katkı sunacağı öngörülmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntem ve Modeli

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, çözümlenmeler durum çalışması deseni ile yapılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan nitel çalışma desenidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 277). Çalışmada “amaçlı örnekleme” seçimi kullanılmıştır. Bu tür örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına uygun olanları örneklemin içine alır (Balci, 2009: 98). Bu örneklem tekniği sayesinde çalışmanın amacına uygun kişilerin seçilerek bu konuda kapsamlı veriler toplanması sağlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır İl merkezinde bulunan beş farklı ortaokulda görev yapan 45’i erkek ve 15’i kadın olmak üzere toplam 60 öğretmenden elde edilen veriler ışığında şekillenmektedir. Katılımcıların 51’i branş, 9’u da sınıf öğretmenidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veriler, çalışmanın amacına uygun bir şekilde hazırlanan görüşme formlarıyla elde edilmiştir. Görüşme formu çalışmanın amacına hizmet edecek şekilde taslak sorular hazırlanmış ve Mardin Artuklu Üniversitesi Eğitim Bilimleri bölümünde görev yapan beş öğretim üyesinin görüşleriyle son halini almıştır. Bu şekilde hazırlanan görüşme formu, çalışma grubunu oluşturan öğretmenlere dağıtılarak toplanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular şunlardır:

- İlkokul, Ortaokul ve Lise yıllarınızda sınıfınızda ne tür değerler vardı?
- Öğretmenleriniz bu değerleri kazandırmak için nasıl davranırlardı?
- Öğretmenlerin değerleri kazandırma yöntemleri öğrencileri nasıl etkilerdi?
- Öğretmenleriniz bu değerleri kazandırmak için neler yaptılar?
- Bu anı veya anılar mesleki yaşantınızı nasıl etkilemektedir?
- Bu anı veya anılarla ilgili şuan neler düşünüyorsunuz?

Bu sorular çerçevesinde 60 görüşme formu değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin açıklama ve ifadeleri içerik analizine tabi tutulmuş, çıkan sonuçlara göre kodlama ve temalandırma yapılarak, frekans tekniği yardımıyla tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Yorumlara destek olmak üzere alıntılara da yer verilmiştir. İçerik analizi,

insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak sayısallaştırması sürecidir (Balcı, 2009: 189). İçerik analizi çerçevesinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenlenmesi ve yorumlamasıdır. (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227)

4. BULGULAR ve VERİLERİN ANALİZİ

Öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarında değerlere ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular analiz edilerek tablolar halinde sunulmuştur.

Soru-1: İlkokul, Ortaokul ve Lise Yıllarına Ne Tür Değerlerin Olduğu

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarında öğretmenlerinin kazandırmaya çalıştıkları değerlerle ilgili görüşleri Tablo 1' de görülmektedir

Tablo1. İlk Ortaokul ve Lisedeki Değerler

Değerler	Frekans
Saygı	43
Sevgi	31
Yardımsverlik	20
Hoşgörü	19
Çalışkanlık	16
Sorumluluk	13
Adalet	11
Empati	10
Dürüstlük	10
Sabır	9
Özgüven	8
Güven	8
Doğruluk	6
Bağlılık	3
Disiplin	3
Merhamet	3
Kanaatkarlık	3
Alçak gönüllük	3
Eşitlik	2
Düzen	2
Değer vermek	1
Efendilik	1
Kardeşlik	1
Edep	1
Toplam	256

Öğretmenler zorunlu eğitim çağında iken çeşitli değer ifadeleri ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu değer ifadelerinin en fazla saygı (N=43), sevgi (N=31), yardımsverlik (N=20), hoşgörü (N= 19) ve çalışkanlık (N=16) olduğu görülmektedir.

Soru-2: Öğretmenlerin Değer Kazandırmada Yöntemleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarına ait öğretmenlerinin değer kazandırmada hangi yöntem/yöntemleri kazandırdıkları ilgili görüşleri Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Değer Kazandırmada Nasıl Davrandıklarıyla İlgili Öğretmen Görüşleri

Görüşler	F
Model olma	32
Düz anlatım	14
Örnekleme	8
Disiplin	6
Olumlu İletişim	6
Empati çalışması	4
Sorumluluk verme	4
Toplam	74

Tablo 2'de katılımcıların değerleri nasıl kazandırdıkları sorgulanmıştır. Katılımcılara göre öğretmenlerinin değerleri kazandırırken en fazla tercih ettikleri yöntemin model olmak (N=32) olduğu görülmektedir. Diğer yöntemlerin ise, anlatım yöntemi (N=14) ve örnek olaylar verme (N=8), disiplinli davranma ve olumlu iletişim(N=6), empati kurma (N=4), sorumluluk verme (N=4) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin farklı görüşleri de ölççeğe yansımıştır. Bunlardan bazıları aşağıda sunulmuştur.

E-37: “Öğretmenlerinin değerleri kazandırmak için model oldukları, yaşantılarından hareketle değerleri kazandırmaya çalıştığını belirterek şöyle demiştir. Kendi yaşantılarını bize bire bir yansıtarak yaptılar. Kaldığım lise yurtlu olduğu için diğer liselere göre daha çok samimi ortam buluyorduk.”

E-55: “Rol model olarak öğretmenlerimizi örnek alırdık: Çünkü okul zamanları dışında da bizimle ilgilenirlerdi. Birçok öğretmenim benimle arkadaş gibi olmuşlardı.”

K-9: “Sevgi ve sabırla davranırlardı ve kendi yaşantılarında bize örnek olarak kazandırılırlardı.”

E-5: “Sistematik olarak yaşar ve anlatırlardı.”

E-18: “Aileden gelirdi bu değerler. Öğretmenlerden korkardık.”

E-40: “Birlikte çalışmamız için ortak projeler verirdi. Grup çalışması yapılırdı ve değişik etkinlikler düzenlenirdi.”

E-50: “Değişirdi. Birçok Öğretmenimiz düzenli, disiplinli ve bazı değerlere sahipti. Bazıları ise kötü davranırdı. Ve otoriterdi.”

E-25: “Öğretmenlerimiz bu değerleri kazandırmak için bize karşı sevgi içerisinde insanlara nasıl yardımcı olunacağını anlatırlardı.”

E-10: “Empatiden örnek vermek gerekirse her şeyi kendimize göre değil karşımızdakine göre düşünerek yapmamız gerektiğini söylerdi. Karşımızdaki kişinin yaşadığı zorluklara göre değerlendirmemiz gerektiği kendimizi onun yerine koymamız gerektiği denirdi.”

E-7: “Öğretmenlerim bu değerleri kazandırmak için bize karşı sevgi içerisinde insanlara nasıl yardımcı olabileceğini anlatırdı.”

E-29: “Hikâyeler anlatır, örnekler verirdi. Sabırlı, güler yüzlü, anlayışla bize sevgiyle yaklaşırdı.”

E-5: “Değişirdi birçok öğretmenimiz düzenli, disiplinli ve bazı değerlere sahipti. Bazıları ise otoriterdi.”

Soru-3: Öğretmenlerin Değerleri Kazandırma Yöntemlerinin Öğrencileri Etkileri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkokul, ortaokul ve lise yıllarına ait öğretmenlerinin değer kazandırma yöntemlerinin etkileri ile ilgili görüşleri Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Değerleri Kazandırma Yöntemlerinin Etkisi

Görüşler	F
Öğrenciler olumlu etkilenirdi	24
Öğrenciler değerleri sahiplenirdi	18
Öğrencileri motive ederdi	12
Öğrencilerin anlamalarına sebep olurdu	4
Toplam	68

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkokul, ortaokul ve lise yıllarına ait öğretmenlerin değer kazandırma yöntemlerinin etkileri ile ilgili görüşleri incelendiğinde olumlu etkiye sebep olduğunu dile getiren (N=24) görüşün ağırlık kazandığı görülmektedir. Öğrencilerin değerlerini sahiplendiğini düşünenler (N=18), öğrencileri motive ederdi diye düşünenlerin oranı (N=12), öğrencilerin anlamalarına sebep olurdu diye düşünenler (N=14) olarak yansımıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin farklı görüşleri de ölçeğe yansımıştır. Bunlardan bazıları aşağıda sunulmuştur.

E-4: “Saygı korku arasında gider gelir bir zamandı.”

E-3: “Değerleri anlayanlar olumlu yönde bu değerleri kavrayabilirken bunlara çok da önem vermeyenler de oldu.”

E-21: “Öğretmenlerin kullanmış olduğu olumsuz yöntemler öğrencinin kendi kabuğuna çekilmesine neden olur. Büyük bir kırgınlık, üzüntü ve öfkeye dönüşüp öğrencinin bu olumsuz duyguları hissetmesine neden olurdu.”

E-43: “Otoriter tavır bazen olumsuz yansırdı. Ama anlatılan değerler çok önemli olduğu için kazanımlar olumsuz tavırları gölgelerdi.”

E-54: “Öğretmenden bu davranışı görmek öğrencileri motive derdi.”

E-41: “Öğrencilerin alıcıları daha açıktı. Öğrenciler öğretmenlerinin davranışlarını daha hızlı kavrar ve uygularlardı.”

E-26: “Öğretmenin öğrencilere karşı samimi olması bu değerleri kazandırmakla doğru orantılıdır. Ve bu değerler hep pusula gibi yön göstermiştir.”

E-12: “Öğrencilerin istekli olmasını sağlardı. Ö davranışı yapmaya hazır olduklarını fark ederlerdi.”

K-2: “Sınav içerisinde herkesin bir yarışa katılmasıyla gizli cevherler de ortaya çıkıyordu ve bu da bizi mutlu ediyordu.”

E-23: “Sevdiği öğrenciyi öğretmeni dinler, kazandırmak istediği değer ve değerleri anlamaya çalışırdı.”

E-9: “Öğretmenimizin bu süreçteki tutumu bizim bu değerleri içselleştirmemizde etkili oldu.”

E-55: “Olumlu bir şekilde etkiledi. Etkilenmeler kalıcı olurdu. Hocamız söylüyorsa doğru söylüyor anlayışı vardı.”

K-29: “Öğretmenlerin anlayışlı davranışları öğrenciler üzerinde olumlu etkiler bırakıp dersleri daha dikkatli dinleyip bize vermek istedikleri değerleri daha verimli olmamızı sağlardı.”

Soru-4: Öğretmenler Bu Değerleri Kazandırmak İçin Neler Yaptıkları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarına ait öğretmenlerinin bu değerleri kazandırmak için neler yaptıklarıyla ilgili görüşleri Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4. Öğretmenler Bu Değerleri Kazandırmak İçin Neler Yaptıkları

Görüşler	F
Öğretmenler rol model olurlardı	15
Öğretmenler yakından ilgilenirdi	11
Öğretmenler anlatım yolunu kullanırdı	9
Öğretmenler örnekler verirdi	7
Öğretmenler yargılayıcı-suçlayıcı davranırdı	7
Öğretmenler sorumluluk verirdi	5
Öğretmenler nasihat ve sohbet ederdi	5
Öğretmenler ödevlendirme yapardı	4
Öğretmenler ödüllendirme yapardı	4
Öğretmenler güler yüzlü ve şefkatli davranırdı	4
Öğretmenler aktiviteler yapardı	3
Öğretmenler hoşgörülü ve anlayışlı davranırdı	3
Öğretmenler bir şey yapmazdı	3
Öğretmenler kuralcı davranırdı	2
Öğretmenler planlı ve programlı davranırdı	2
Öğretmenler okumalar yapardı	2
Öğretmenler yönlendirme yapardı	1
Toplam	91

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarına ait öğretmenlerinin bu değerleri kazandırmak için neler yaptıklarıyla ilgili görüşleri incelendiğinde rol model oldukları (n=15) dikkat çekmektedir. Yakından ilgilenme (n=11) oranında görülürken, anlatım yolunu etkili bulan öğrenciler (n=9) olarak yansımıştır. Öğretmenlerin değerleri kazandırma amaçlı neler yaptıklarıyla ilgili görüşler yukarıda sayısal değer olarak düzenli bir şekilde gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin farklı görüşleri de ölçeğe yansımıştır. Bunlardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

E-58: “Öğrencilerle teneffüslerde sohbet ederek ve onların dertlerini dinleyerek yardımcı olmaya çalışırlardı.”

E-46: “Sıcak ve samimi davranırlardı. Sınıf içinde bizi överlerdi. Anlayışlı ve sabırlıydılar.”

E-54: “Lisede Matematik öğretmenim benim dersimin iyi olduğunu fark edince sınavlara dönük hazırlanmam için beni yönlendirmişti. Bunu yapması sorumluluk bilincinin olduğunu bana göstermişti.”

K-19: “Söylemlerini davranışta uygulayarak...”

E-55: “Samimi bir hava içinde arkadaş gibi bize değere vererek bu davranışları ve değerleri kazandırırdı.”

E-9: “Aslında bu değerler bazı öğretmenlerimizde yaşam tarzı haline gelmiştir. Dolayısıyla davranışları bize de sirayet ediyordu.”

E-15: “Haftanın bir günü günlük konuşmalar yapılırdı. Öğrenciler toplum karşısında rahat konuşması için bu yöntem uygulanırdı. Böylelikle öğrencilere özgüven kazandırılırdı.”

E-23: “Öğretmenlerin o dönemde değer kazandırma gibi bir çabaları olmuyordu. Ama değer kazandırmak isteyen öğretmenler çoğunlukla şiddete başvururdu.”

E-29: “Öğretmenler öğrenciye vermek istediği değerleri karşısındaki öğrencinin değerli olduğunu hissettirerek, öğrencinin seviyesine inerek, sevgi ve saygısını göstererek yaparlardı. Vermek istedikleri değerleri daha iyi anlaması için o değerlerin tam zıt hikâyelerini anlatıp hayal kurdurarak o değerlerin ne kadar değerli olduğunu sağlardı.”

E-4: “Hiçbir şey yapmazlardı sadece aileden değerler etkili olurdu. Dijital ve teknoloji yaygınlaştıkça öğrenciler bozuldu.”

Soru-5: Bu Anı Ve Anılar Mesleki Yaşantınızı Nasıl Etkilemektedir

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarına ait anılarının mesleki yaşantılarını nasıl etkilediğiyle ilgili görüşleri Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Anıların Öğretmenlerin Mesleki Yaşantılarını Nasıl Etkilediğiyle İlgili Görüşleri

Görüşler	F
Olumlu etkilemesi	25
Karakter oluşmasına olumlu etkisi	12
Meslek seçimine etkisi	3
Olumsuz etkilemesi	2
Problem çözmeye etkisi	1
Toplumsal uyuma etkisi	1
Değerlerin önemini anlamaya etkisi	1
Toplam	45

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarına ait anılarının mesleki yaşantılarını nasıl etkilediğiyle ilgili görüşleri Tablo 5'te incelendiğinde, olumlu etkiledi (n=25) olarak görülmektedir, ikinci sırayı karakter oluşumuna olumlu etkisi var diyenler (n=12) olarak yansımaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin farklı görüşleri de ölçüğe yansımıştır. Bunlardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

K-17: “Olumlu etkilemektedir. Çünkü öğretmenlerimden gördüğüm her şeyi şuan öğrencilerime uygulamaya çalışıyorum”

E-7: “Olumlu bir etki bıraktı.”

E-56: “Kazanmış olduğum her bir değer gerek kişiliğimde ve gerekse mesleki yaşantımda daima olumlu bir şekilde etkilemekte ve davranışlarıma da yön vermektedir.”

E-9: “Güzel yaşantılar ve anılar zamanla insanın karakterine işliyor. Bir de bakmışsın sen de öğretmenin gibi olmuşsun. Anıların bıraktığı güzel izler davranışa zamanla sirayet ediyor.”

E-21: “Anılarımdaki o küçük çocuğun duyguları, meslek hayatımda beraber çalıştığım kişiler ile bağ kurmama sebep olur ve onlara empati ile yaklaşmama sebep olur.”

E-55: “Geleceğe umutla bakmamı sağlıyor. Ne kadar şanslı olduğumu her aklıma geldiğinde mutlu oluyorum. Öğrencilerime sürekli bunlardan bahsediyorum.

E-52: “Bize güzel günler bıraktıkların için unutmadık. Biz de şimdi unutulmamak için geçmişten faydalanıyoruz.”

E-40: “Mesleki yaşantı olarak öğrencilerime örnek olmak gibi bir faaliyetimiz olmamakta. Çünkü dersler daha ön planda.”

E-9: “Mesleki hayatımızda ne kadar uygulamaya çalışsak da, aynı zamanı yaşamadığımız için aynı dönütü almamakta öğretmenlerimizi değerlerini biz de uygulamaktayız.”

E-29: “Birlikte çalıştığım insanlara değerli olduklarını, kendilerini kötü hissetmelerine neden olacak davranışlarda bulunmamayı, empati kurmaya önem verdiğim için mesleki anlamda ilişkilerine çok olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.”

E-50: “Olumsuz etkilemekte çağa ayak uydurmakta zorlanmamıza neden olmaktadır.”

Soru-6: Bu Anı Ve Anılarla İlgili Şuan Neler Düşünüyorsunuz

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkokul, ortaokul ve lise yıllarına ait anılarıyla alakalı şuan neler düşündükleri ile ilgili görüşleri Tablo 6’da görülmektedir

Tablo 6. Anılarla İlgili Şuan Neler Düşündükleri

Görüşler	F
Memnuniyet	26
Güzel duygu ve düşünceler	9
Özlem	7
Mutluluk	6
Karamsarlık ve ümitsizlik	6
Toplam	54

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilkokul, ortaokul ve lise yıllarına ait anılarla alakalı şuan neler düşündükleri ile ilgili görüşleri incelendiğinde, memnuniyet (n=26) olarak dile getirilmiştir. Dikkat çeken durum ise (n=6) oranında karamsarlık ve ümitsizlik olarak göze çarpmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin farklı görüşleri de ölçüğe yansımıştır. Bunlardan bazıları aşağıda sunulmuştur.

E-16: “Güzel ve aynı zamanda meslek hayatıma pozitif yönde katkı sağladılar.”

K-35: “İyi ki bu anıları yaşayıp öğrencilerime yaşatıyorum.”

E-32: “Biz de geleceğe daha umutla bakan, kendisine güveni olan, adaletli bir birey yetiştirmek için uğraşıyoruz. İyi ki de bu anıları yaşamışız.”

K-20: “Allah hepsinden razı olsun emeklerinden dolayı onların haklarını ödeyemem.”

E-13: “Şuan okullarda toplumsal değerlerin birçoğunun öylesine yapıldığını görmek üzüyor tabii insanı.”

E-43: “Çok fazla etki gösterdiğini düşünmüyorum. Faaliyete geçen bir davranış olmadığı için.”

E-47: “Olumlu anıların dışında olumsuz olanlar da vardı. Örneğin birçok öğretmenimiz günümüz koşullarıyla kıyaslandığında mesleki anlamda yeterli değildi.”

E-51: “Günümüz öğrencilerini etkilemediklerini düşünüyorum. Zira geleneklere kültüre bağlılıktan öte dijital dünyanın etkisi altındadırlar.”

E-40: “Sistemin dayatmasıyla öğrencilere değerleri kazandırmamız çok zor. İnternet kullanımının yoğun olarak kullanılması değerleri değersizleştirmektedir.”

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, öğretmen anılarında değerler eğitimiyle ilgili neler olduğu, öğretmenlerin değerleri kazandırmak için nasıl davrandıkları, hangi yöntemlere başvurdukları, öğretmenlerin mesleki yaşamlarını nasıl etkilediği ve bu anılarla ilgili ne düşündükleri hakkında görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin görüşleri içerik analizine tabii tutularak değerler eğitimiyle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Öğretmen görüşleri incelendiğinde genel olarak anılarındaki değerler eğitime yönelik olumlu bir görüşe sahip oldukları ortaya çıkan sonuçlar arasındadır.

Öğretmenlerin ilkokul, ortaokul ve lise yıllarında hangi değerlerin kendilerine kazandırılmaya çalışıldığına ilişkin görüşleri incelendiğinde saygı, sevgi, yardımseverlik, hoşgörü, çalışkanlık, sorumluluk, adalet, dürüstlük, sabır gibi başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir. Bu değerler gündelik yaşamlarından mesleki yönelimlerine ve iletişim becerilerine kadar hemen her alanı kuşatmaktadır.

Öğretmenlere kazandırılan bu değerlerin günümüz mevcut öğretim programlarında kazandırılan değerlerle de uyumluluk gösterdiği görülmektedir. Örneğin, halen uygulamada olan tarih dersi öğretim programında (MEB, 2018) adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk,

vatanseverlik, yardımseverlik gibi değerlerin yer alması bu uyumu göstermesi açısından oldukça önemlidir. 2005 yılından önce geliştirilen öğretim programlarında her ne kadar değer kavramı sistematik bir bütünlük içerisinde verilmese de öğretmenlerin bahse konu değerleri kazandırmaya çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin araştırmada saygı, sevgi, yardımseverlik, hoşgörü, çalışkanlık, sorumluluk, adalet, dürüstlük, sabır gibi değerleri kazandırmak istemeleri yakın zamanda yapılan literatür çalışmalarıyla da örtüşmektedir.

Öğretmenler, kendi eğitim süreçlerinde öğretmenlerinin kendilerine değerleri kazandırırken ne tür yöntemlere başvurduklarıyla ilgili görüşlere bakıldığında;

- Kendi öğretmenlerinin bu değerleri pratik davranışlarıyla ortaya koyarak rol model olduğu,
- Değerlere dair sık sık hatırlatmada bulunduğu ve uygulanmasıyla ilgili anlatımlara başvurduğu,
- Geleneksel disiplin anlayışını ön plana çıkardıkları,
- İletişim ve empati kurmaya çalıştıkları,
- Belli dönemlerde sert bir tutum takındıkları,
- Görevlendirmeler yaparak öğrencileri sürecin bileşeni haline getirerek değerler eğitimi kazandırmaya çalıştığı görülmektedir.

Müfredat, değer eğitimiyle ilgili sistematik ve planlı bir değerler eğitimi yaklaşımını ortaya sunmasa da genel olarak öğretmenlerin o dönemde değerler eğitimi verme noktasında oldukça etkin bir rol aldıkları yine çalışmada çıkan sonuçlar arasındadır. Öğretmenler dönemin ortaya koyduğu müfredatın yanında insani ve ahlaki değerleri öğretme noktasında oldukça etkin ve özverili bir çaba gösterdikleri görüşmecilerin aktarımlarından anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin ilkökul, ortaokul ve lise yıllarında değerler eğitimiyle ilgili anılarının mesleki yaşantılarını nasıl etkilediğiyle alakalı görüşlerine bakıldığında; araştırmaya katılan öğretmenler mesleklerini icra ederken zorunlu eğitim çağında gördükleri değerler eğitimi yaklaşımları ve öğretmenlerinin tutum ve davranışlarından olumlu etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu yaklaşımların karakterlerinin oluşmasına katkıda bulunduğu, meslek seçiminde etkili olduğu, problem çözme sürecini olumlu etkilediği ve toplumsal yaşama uyumlarında etkili olduğunu belirtmişlerdir

Öğretmenler, ilkökul ortaokul ve lise yıllarında değerler eğitimiyle ilgili anılarının şu anda neler düşündürdüğüyle ilgili görüşleri incelendiğinde ise; o dönemki eğitim ve yaklaşımlardan memnuniyet duydukları, güzel duygu ve düşüncelerle o günleri hatırladıkları, o yıllara özlem duydukları verilerden anlaşılmaktadır.

Araştırmada bazı olumsuz görüşlerin de ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle değer kazandırma sürecinin aynı zamanda subjektif bir alanı da kapsıyor olması bazı problemleri de beraberinde getirdiğini dile getirmişlerdir. Değerler eğitiminin ideolojik argümanların nesnesine dönüştürülmesi bu sürecin olumsuz boyutlarına dönüşmektedir. Bununla birlikte değer kazandırma sürecinin yüzeysel ve göstermelik olduğu durumların olduğu ya da değerler eğitimi verilirken geleneksel kuralların pedagojik alanı tahrip edebildiği ve baskıcı, itham edici yöntemlerin süreci olumsuzladığı da katılımcıların vurguladığı önemli hususlar arasındadır.

KAYNAKÇA

- Ada, Ş. ve Akan, D. (2007). Değişim Sürecinde Etkili Okullar/Efficient Schools In The Change Progress. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 343-373.
- Agge, B.R. & Caldwell, C.B. (1999). Understanding Research on Values in Business: A Level of Analysis Framework. *Katz Graduate School of Business, University of Pittsburgh*, 38(3), 326-387.
- Akbaş, O. (2008). Değerler Eğitimi Programlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Akkirpik, G. B. (2007). *Genel Lise Öğretmenlerine Göre Karakter Eğitim Yoluyla Öğrencilere Kazandırılacak Değerler: Çok Boyutlu Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yedi Tepe Üniversitesi, İstanbul.

- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlak. *Eğitime Bakış*, 7 (19), 39-45.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2006). *Değerler Eğitimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi "Yapılandırmacı Bir Yaklaşım"*. (Ed. C. Öztürk). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Gürsel, M. (2005). "Olumlu Öğrenmeye Uygun Bir Ortam Oluşturma". *Sınıf Yönetimi*. (2. Baskı). Gürsel, M., Sarı, H. ve Dilmaç, B. (Ed.). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Halstead, J.M., Taylor, M. (2000). Learning and Teaching About Values: A Review Of Recent Research. *Cambridge Journal Of Education*, 30 (2), 169-173.
- Hökelekli, H. (2013). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayıncılık.
- Kelly, A. V.(2004). *The Curriculum*. London: Sage Publications.
- Köylü, M. (2016). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik Psikolojisi* (8.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lickona, T. (1992). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. Bantam: Trade Paperback.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). Tarih Dersi Öğretim Programı.
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=344>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.